

FINANSMAN YÖNTEMLERİNDEN FACTORİNG

Stj. Av. ÇİLEM SAKLAVCI

Factoring, temel ve önşart olan alt yapısı "alacağın ferileri ile birlikte temlik" ne dayanır. Bu konu Borçlar kanununun 162. ila 174. maddelerinde düzenlenmiştir. Bu maddeler Türkiye'de factoringi mümkün kılmaktadır.

Borçlar Kanunu ile Türk Ticaret Kanunu sektörün hukuki alt yapısını oluşturmaktadır. Ancak, TC. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı, sektör faaliyetlerinin hukuki alt yapıya kavuşturulması amacı ile 90 sayılı KHK'da değişiklik hazırlayarak, Bakanlar Kurulunun onayı ile ilk yasal düzenlemeyi, 1994'te hazırlamıştır. Diğer başka konularla birlikte, KHK ülkemizde ilk defa bir yasal belgede factoringin ilk tanımını vermektedir. "Faturaya veya mal veya hizmet satışlarından doğmuş veya doğacak alacakları temlik ederek tahsilini üstlenmek ve alacaklara karşılık ödemelerde bulunarak finansman sağlamak. "Daha geniş bir tanım ile, mal satan ve ya hizmet arzeden ticari işletmelerin yurt içine veya dışına yapacakları kredili satışlardan kaynaklanan kısa vadeli senede bağlı alacak haklarının, factor veya factoring şirketi adı verilen finansal kuruluşlar tarafından satın alınması temeline dayanan bir faaliyettir. Hukuki anlamda factor, mal satımı ve/veya hizmet arzı ile uğraşan firmaların bu satışları sonucu doğan veya doğacak alacaklarını devralarak tahsilini üstlenen, bu alacaklara karşı peşin ödemelerde bulunarak finansman sağlayan, aynı anda firmalarda idari, ticari ve mali konularda verilen hizmetler karşılığı faiz, komisyon ve ücrete hak kazanan kişi veya kuruluşlar olarak tanımlanmaktadır.

Firmaların üretimlerini artırma çabaları, daha fazla ham madde, ekipman ve işgücü gereksinimini ortaya çıkarmakta, bunların temini ise firmaların cari aktiflerinden sağladığı nakde dayanmaktadır. Firmalar üretimlerini piyasa arz ederek satmakta, alacaklarını zamanında tahsil edebilirlerse ürünlerini nakde dönüştürebilmektedirler. Firmalar, üretimden satışa kadar aşamaları kontrol altında tutabilseler de, denetimleri dışında kalan en önemli sorun alacakların tahsilidir. Alacakların geç ödenmesi veya firmalara nakit akımını aksatmakta, bu da firmalar yönünden istenmeyen

sonuçlara yol açabilmektedir. Bu itibarla, finans dünyasına yeni bir boyut getiren faktoring, nakit akışına doğrudan müdahale ederek, olabilecek zamanlama ve kopukluk sorunlarının önemli ölçüde ortadan kaldırılmasına yardımcı olmaktadır.

1-Factoring'in Gelişimi : Tarihi Fenikelilere, Babillere kadar uzanan factoring uygulamaları, 1900 yılların başında önce Amerika'da daha sonra Avrupa ülkelerinde ve Japonya ve diğer Asya ülkelerinde hızla yayılmıştır. Bugün tüm dünyada bilinen ve uygulanan bir finansman yöntemidir.

Bir çok ülkede 1950'li yıllardan bu yana modern anlamda hizmet veren factoring kuruluşlarının önemli bir kısmı büyük banka ve finans kuruluşlarının katılımıyla kurulmuştur. Avrupa ülkelerinde factoring ve leasing uygulamalarına yaklaşık kırk yıl önce uygulamaya başlanılmış olmasına rağmen, factoring'i leasing'e kıyasla yeterince tanınmadığını ileri sürülmektedir. Nitekim bazı Avrupa ülkelerinde (İtalya, İspanya ve İsveç) bu konuda yasal düzenlemeler mevcut değilken, bazı Avrupa ülkelerinde (Almanya ve Fransa) yasal düzenlemeler mevcut bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki yeni finansman tekniklerini benimseyen ve bu teknikleri gecikmeksizin uygulamaya koyan ülkemizde factoring faaliyetleri ilk kez 1983 yılında başlamış ve firmalarımız bu finans tekniğinin avantajlarından yararlanma olanağı bulmuşlardır.

Factoring İşleminin Üç Temel Fonksiyonu Vardır:

a-Kredilendirme Fonksiyonu

b-Hizmet Fonksiyonu

c-Teminat Fonksiyonu

1-Kredilendirme Fonksiyonu : Factoring işlemide, kredilendirme fonksiyonu farklı iki şekilde kullanılabilir. İlk yöntem, alacağı karşılık avans verilmesidir. Factoring şirketi, alacağın vadesine kadar geçecek zaman içinde satışı gerçekleştiren müşterisine alacak tutarının %80-90'ına kadar geçecek süre için cari hesap faizi uygulamaktadır. Alacak tutarının geri kalan kısmı da, factoring şirketinin sorumluluğu dışında bulunan malın iadesi, bedelin tenzili gibi sebeplerle tutulmaktadır.

Kredilendirme fonksiyonunun ikinci bir işleyiş türü, alacağın iskonto edilmesidir. Bu yöntemde, factoring şirketi, toplam alacak tutarından, masraf, faiz gibi unsurları indirdikten sonra geri kalan kısmı, müşterisine ödemektedir. Ancak ,bu yöntem, sık başvurulan bin yöntem değildir.

2-Hizmet Fonksiyonu ; Tüm factoring türlerinde ortak olan bu fonksiyon, factoring işleminde, factoring şirketinin satıcıya verdiği idari hizmeti ifade eder. Hizmet ifadesi, borçla ilgili muhasebe kayıtlarının tutul-

ması, borçluya ihtarname gönderilmesi, alacakların tahsil edilmesi ve ödenmemesi durumunda cebri tahsil yollarına başvurulması gibi işlemleri kapsar. Factoring şirketi, belirli periyotlarla, müşterilerinin alacak hesapları üzerindeki hareketler konusunda haberdar eder, onlara hesap ekstreleri gönderir.

3-Teminat Fonksiyonu ; Bu fonksiyon, gayrikabili rücu factoring işlemlerinde bulunan bir fonksiyondur. Factoring şirketi, alacağı devralmakla, her türlü riski de üzerine almaktadır. Böyle bir durumda, alacağı gerçek sahibi factoring şirketi olmakta, alacağın tahsil edilememesi halinde müşterisine rücu etmek hakkına sahip olmamaktadır. Ancak, buradaki risk, alacağın gerçek olup olmaması konusunda değil gerçek bir alacağın tahsil edilip edilememesi konusundadır.

TÜRKİYE'DE FACTORİNG UYGULAMASI

Ülkemizde son yıllarda bankacılık sistemindeki önemli değişim ve gelişmelerin yanısıra uluslar arası nitelikteki bankalarında Türkiye'de şube açmaları ve bankaların ihtisas bankacılığı eğilimlerinin giderek artması sonucu bankalar arası rekabetin yoğunlaşması üzerine bankalar, müşterilerine tüketici kredileri, kredi kartları, leasing, factoring ve forfaiting gibi yeni finansman tekniklerinden yararlanabilme olanakları sunmaya başlamışlardır. Factoring kavramı bir finans tekniği olarak ülkemiz bankacılık terminolojisine ilk kez 1983 yılında "Ödünç Para Verme İşleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname" ile girmiştir. Bu Kararnamenin 3. maddesi factoring'i "mal ve hizmet satışlarından doğmuş veya doğacak alacakların temellük edilerek, tahsilinin üstlenilmesi ve bu alacaklara karşılık ödemelerde bulunarak finansman sağlanması" diye tanımlamakta, bu işle uğraşmak üzere kurulan şirketleri de "factoring şirketleri" olarak adlandırmaktadır.

Factoring, yeni bir finansman modeli olmasına rağmen ülkemizde hızlı bir gelişme göstermiş ve ülkemiz finans piyasalarının son yıllarda vazgeçilmez bir enstrümanı olmaya başlamıştır. Her türlü mal ve hizmet satışlarından kaynaklanan kısa vadeli alacakların factoring şirketine devredilmesi işlemi giderek yaygınlaşmaktadır. Alacakların takibi, tahsili, garanti edilmesi, finansman sağlanması, pazar araştırması, kredi istihbaratı yapılması, ticari risklerin üstlenilmesi ve muhasebe kayıtlarının tutulması, vb. hizmetleri içeren factoring, firmaların kısa vadeli sermaye ihtiyacını karşılamaktadır.

Ülkemizde bankalarca veya özellikle factoring işlemleri yapmak

üzere kurulan şirketler tarafından yapılan factoring işlemlerinin, aşağıda belirtilen mevzuat ile yakın ilişkisi mevcuttur.

A-Türk Ticaret Kanunu : Türk Ticaret Kanunu'nda factoring işlemlerine ilişkin herhangi bir hüküm mevcut olmayıp, satıcıların faturaya bağlı alacaklarının devir ve temlik, Borçlar Kanunu'nda düzenlenmiş bulunan "alacağın temlik hükümlerine" tabidir.

B-Borçlar Kanunu : Borçlar Kanunu'nun 162 inci maddesinde "Kanun veya akit ile veya işin mahiyeti icabı olarak men edilmiş olmadıkça borçlunun rızasını aramaksızın alacaklı, alacağı üçüncü bir şahsa temlik edebilir. Borçlu alacağın temlik edilmemesinin şart edilmiş olduğunu, bu şartı ihtiva etmeyen bir ikrarı bilkitabeyle istinat ile, alacağı temellük eden üçüncü bir şahsa karşı iddia edemez" hükmü yer almakta ve sözleşmenin şekline dair, 163 üncü madde de "Tahriri şekilde yapılmış olmadıkça alacağın temlik muteber olamaz. Bir alacağın temlikini vaadetmek, hususi şekle tabi değildir" denilmektedir. Diğer taraftan, yine aynı Kanun'un 164 ila 172 nci maddelerinde ise, "alacağın devredilebilir olması, temlik işleminin yazılı ve sözleşme şeklinde yapılması, tarafların medeni haklarını kullanma ehliyetlerinin olması" gerekliliğine işaret edilmektedir.

C-Bankalar Kanunu : Bankalar Kanununun 6. maddesinde;"Bir bankanın vereceği nakdi krediler ile teminat mektupları ile, kefaletler, aval, ciro, ve kabuller gibi gayrinakdi krediler, satın alacağı tahvil ve benzeri sermaye piyasası araçları, tevdiatta bulunmak suretiyle veya herhangi bir şekil ve surette vereceği ödünçler, varlıkların vadeli satışlarından doğacak alacaklar, vadesi geçmiş nakdi krediler gayrinakdi kredilerin nakde tahvil olan bedelleri, vadeli işlem ve opsiyon sözleşmeleri ile benzeri diğer sözleşmeler ve ortaklık payları izledikleri hesaba bakılmaksızın kredi sayılır. "(4389 Sayılı Bankalar Kanunu'nun 11. maddesinin 4672 Sayılı Bankalar Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin Kanun'un değişik 6. maddesi)" hükmü yer almaktadır.

Factoring şirketinin müşterisine verdiği avansın kredi olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bir görüşe göre; factoring hizmetlerin alıcıya açılan bir kredi olması ve satıcıya rücu edilmemesi nedeni ile, bankalar kanunu yönünden alıcılar lehine açılmış gayrinakdi bir kredi olarak değerlendirilmektedir. Bir diğer görüş ise; belli bir alacak olarak verilen avansın kredi işlemi olarak değerlendirilmesi yönündedir. Söz konusu avansın verilmesi için karşılık gösterilen alacak kredi işleminde olduğu gibi teminat amacı ile verilmemiştir. Bunun sebebi, henüz doğmamış alacaklar için fatura üzerinden avans verilmiş olmasıdır. Ancak bu avans üzerine devralınan alacaklardan alınan

komisyona ilave olarak faiz yürütülürse bu işlemin kredi unsurlarını taşıyabileceğini de göz önünde tutmak gerekir. Diğer taraftan, verilen avans, malını satan müşteri açısından vadesinden önce çekilen parasıdır. Burada da iskonto esasına dayalı kısa vadeli kredi işlemlerine benzer bir uygulama ortaya çıkmaktadır.

D-Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun : Gerek Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun (ek ve tadillerinde), gerekse bu Kanun'a istinaden yürürlüğe konulan 32 sayılı Karar (ek ve tadillerinde) factoring işlemlerine ilişkin herhangi bir hüküm mevcut değildir. Ancak 32 Sayılı Karara İlişkin 91-32/5 sayılı Tebliğ (ek ve tadillerine göre); ihraç edilen malların bedellerinin süresi içinde yurda getirilerek, bankalar ve özel finans kurumlarına satılmasından ve ihracat hesabının süresinde kapatılmasından ihracatçılar sorumlu tutulmakta, ihracata aracılık eden, ihracat bedellerine geçen ve gümrük idarelerince kendilerine gümrük beyannameleri gönderilen bankalar ve finans kuruluşları, ihracat bedellerinin yurda getirilmesini ve satışın yapılmasını izlemekle yükümlü kılınmıştır. (md.21)

Ihracata yönelik factoring işlemlerine ilişkin açıklama; Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın I-M Genelgesi'nin (I) bendinde yer almaktadır. Buna göre ihracattan doğan alacak hakkının bir factor kuruluşuna temlik edildiği factoring işlemlerinde, yapılan anlaşma hükümlerine göre ihracatçıya rücu edilebilir veya edilemez şartına bağlı olmaksızın, ihracat bedellerinin Kambiyo mevzuatında belirlenen bedel getirme süreleri içinde tahsilinden factor kuruluşu sorumludur.

E-Sigortacılık Mevzuatı : Faktoring şirketlerinin, alacaklarının ödenmesini garanti etmeleri ile alacakların sigorta edilmesinin karıştırılmaması gerekir. Çünkü, Borçlar Kanunu'nun 110. maddesine göre; garanti işleminde bir üçüncü kişinin fiilini başkasına taahhüt işlevi vardır. Sigortacılıkta ise bu kişinin para ile ölçülebilir bir menfaatini zarara uğratan bir rizikonun ortaya çıkması halinde tazminat ödenmektedir. Sigortacılık hizmetlerinin özel bir hukuki düzenlemeye tabi tutulması nedeni ile sigorta şirketleri dışında kimse sigorta poliçesi düzenleyemeyeceği için factoring şirketlerinin sigorta hizmeti vermeleri olanağı yoktur.

F-Ödünç Para Verme İşleri Hakkında KHK : Ödünç Para Verme İşleri Hakkındaki 90 sayılı KHK , factoring kuruluşlarını "mal ve hizmet satışından doğmuş veya doğacak alacakları temellük ederek, tahsilini üstlenen, bu alacaklara karşılık ödemelerde bulunarak finansman sağlayan şirketlerdir" diye tanımlamaktadır. (M:3/545 sayılı KHK ile değişik) Factoring şirketlerinin, Hazine Müsteşarlığı'nın ön iznine istinaden sadece anonim şirket

statüsünde kurulabilmeleri zorunluluğu yanı sıra bu şirketlerin sermaye miktarları da yine anılan müsteşarlıkça belirlenmektedir. Factoring şirketlerinin uygulayacağı faiz oranlarının tespiti veya serbest bırakılmasına Hazine Müsteşarlığı yetkili olup, bu şirketler ana faaliyet konuları dışında başka bir işle uğraşamazlar, teminat mektubu veremezler ve mevduat toplayamazlar, kambiyo senetlerine dayalı olsa bile fatura veya alacağın bir mal veya hizmet satışından doğmuş olduğunu tevsik eden belgelerle ilişkilendirilemeyen alacakları satın alamazlar. Ancak bu şirketlerin Sermaye Piyasası Kanunu'na göre menkul kıymet ihraç etmeleri ile uluslararası piyasalardan ödünç para almaları bu hükmün dışında tutulmuştur. (M:12 ve13/545 sayılı KHK ile değişik)

G-Factoring Şirketleri'nin Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik : Mal veya hizmet satışından doğmuş veya doğacak (fatura veya diğer belgelere dayalı) alacakları devralarak tahsilini üstlenen ve bu alacaklara karşı ödemelerde bulunarak firmalara finansman sağlayan factoring şirketlerinin kuruluş ve çalışma esasları Hazine Müsteşarlığı tarafından bir yönetmelikle düzenlenmiştir. Factorin şirketinin kuruluşu için anılan müsteşarlıktan ön izin ve kuruluşu takiben faaliyet izni alınması zorunlu olup, faaliyet izni almayan şirketler factoring işlemleri ile uğraşamazlar. Ancak bankalar, sigorta şirketi ve özel kanunlara göre ödünç vermeye yetkili kılınan kuruluşlar ile tüzel kişilerin doğrudan veya ortak veyahut iştirakleri aracılığıyla dolaylı olarak ortaklık ilişkisi içinde buldukları diğer tüzel kişilere ödünç para vermeleri ve Sermaye Piyasası Kanunu hükümleri çerçevesinde yetkili kurum ve kuruluşlarca yapılacak işlemler hakkında söz konusu yönetmelik hükümleri uygulanmaktadır. (Yön. M:1)

Anonim şirket statüsü altında faaliyette bulunmaları öngörülen factoring şirketlerinin müşterileri ile yapacakları işlemler için yazılı sözleşmeleri zorunlu olup, bu şirketler aşağıda tanımlanan işlemleri yapamazlar.(Yön.M:8)

- factoring faaliyetleri ile doğrudan ilgisi bulunmayan faaliyetler ile uğraşamazlar,

- teminat mektubu veremezler,

- Sermaye Piyasası Kanunu'na göre menkul kıymet ihracı ile uluslararası piyasalardan ödünç para temini dışında,mevduat veya her ne ad altında olursa olsun bir ivaz karşılığı para toplayamazlar,

-Kambiyo senetlerine dayalı bile olsa fatura veya alacağın bir mal veya hizmet satışından doğmuş olduğunu teşvik eden benzeri belgelerle ilişkilendirilmeyen alacakları satın alamazlar.

Sonuç olarak, uzun bir geçmişe sahip olan factoring, bankaların ve

finans kuruluşlarının bu sektöre yaptığı yatırımlar sonucu bankacılığın ihtisaslaşmış bir sahası olarak görülmeye başlanmıştır. Türkiye'de 1988 yılından itibaren bankaların bünyesinde factoring hizmeti verilmeye başlanmış, daha sonra factoring şirketlerinin kurulması ile bu sektör ülkemizde hızlı bir gelişim göstermiştir. Çağdaş bir finansman yöntemi olan factoringde üç ayrı hizmet bir arada verilmektedir. Nitekim factoring firmaların mal ve hizmet satışlarından doğan yurt içi ve yurt dışı kısa vadeli alacaklarının bir factoring şirketince temlik alınması ile başlamakta, satıcı firma; "alacağın takibi ve tahsili", "alacağın ödenmeme riskine karşılık garanti edilmesi" ve "alacak tutarının vadesinden önce ödenerek esnek finansman sağlanmasına" yönelik hizmet paketlerinden gerek duyduğu hizmeti seçebilme olanağına kavuşmaktadır.

KAYNAKLAR :

- M. Cengiz Ünlü, Şirketlerin Kuruluşu ve Tasfiye İşlemleri Rehberi, Adalet Yayınevi, Ankara, 1997
- M. Şerif Aktaş, Dış Ticaret Finansmanında Factoring, İGEME, Ankara, 1989
- Erkut Onursal, Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulama, Orta Anadolu İhracatçı Birlikleri Yayını, Ankara, 1996